

Valmistoitutu tootvate ettevõtete 2016. aasta ülevaade

Marje Mäger

kaubanduse ja põllumajandussaadusi töötleva tööstuse osakond / peaspetsialist
05.05.2017

Lühikokkuvõte

- Suurenenud nõudlus kasvatas müügitulu. Ettevõtete 2016. aasta **müügitulu** oli 251,2 mln eurot ehk 4,3% suurem kui eelneval aastal. Sisetarbimise kasvu toetas kiire palgakasv ja suhteliselt madal töötuse tase. Toodangu väljavedu suurenes üle 6%. Ekspordi elavnemisele aitas kaasa meie oluliste kaubanduspartnerite majandusolukorra tugevnemine.
- Kulude kiire kasvu tulemusel ettevõtete poolt loodud lisandväärtus vähenes. Esialgsetel andmetel loodi valmistoitutu tootvates ettevõtetes 2016. aastal **puhas lisandväärtus**¹ 55,5 mln eurot ehk 7,9% vähem kui eelmisel aastal samal ajal.
- Valmistoitutu valmistavad ettevõtted ei suutnud oma efektiivsust kasvatada. Valmistoitutu tootvates ettevõtetes loodi 2016. aastal 22,3 tuh eurot lisandväärtust töötaja kohta ehk 4,0% vähem võrreldes eelmise aastaga. Kuigi **tööviljakus**² langes jäi see ikka kõrgemaks kui toiduaine- ja töötleva tööstuse tegevusalade keskmine.
- Suhteliselt madala töötuse määra tõttu püsib palgasurve. Valmistoitutu tootvate ettevõtete 2016. aasta **keskmine brutotunnitasu**³ oli 6,5 eurot, mida oli 7,7% rohkem kui eelneval aastal, kasvades oluliselt kiiremini kui toidu- ja töötleva tööstuse tegevusalade keskmine.
- Ettevõtete investeringuaktiivsus kasvas. Valmistoitutu tootvad ettevõtted investeerisid materiaalsesse põhivarasse 2016. aastal 7,5 mln eurot ehk 4,3% rohkem kui eelneval aastal. Investeringute suurenemist toetasid erinevad tegurid – soodsast väliskeskkonnast tulenev ettevõtjate majanduskindluse kasv, pankade madalad laenuintressid ning samuti Euroopa Liidu (EL) finantsperioodi 2014-2020 toetusmeetmete kasutamine.

¹ Puhas lisandväärtus = kogukasum (-kahjum) + tööjõukulud

² Tööviljakus = puhas lisandväärtus / tööga hõivatud inimeste arv

³ Brutotunnitasu = palgakulu / töötatud tunnid

Sissejuhatus

Ülevaates on käsitletud toiduainetööstuse ettevõtteid, mis kuuluvad Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK⁴ 2008) järgi gruppi C108.

Ülevaates käsitletakse valmistoitu tootvate ettevõtetenä järgmisi ettevõtteid:

- valmistoitude tootmine⁵
- suhkru ja -kondiitritoodete tootmine
- kohvi ja tee töötlemine
- maitseainete ja -kastmete tootmine
- eritoitude tootmine⁶

Vaadeldud on ettevõtete positsiooni majanduses, investeringuid ning põgusalt on puudutatud ka väliskaubandust. Ülevaate tegemisel on kasutatud Eesti Statistikaameti (SA) lühiajastatistika andmeid. Ülevaates käsitletud majandusnäitajad on kõigi valimisse kuuluvate ettevõtjate keskmised, seega ei kajasta kõigi ettevõtete olukorda võrdselt, vaid näitab valimi statistilist üldistust. Üksikute ettevõtete näitajad võivad ülevaates toodud keskmisest erineda. Ülevaates kasutatud SA lühiajastatistika andmed on 27.03.2017 seisuga.

Positsioon majanduses

Valmistoitu tootvad ettevõtted loovad 15% toiduainetööstuse müügitulust, peaaegu viiendiku toiduainetööstuse lisandväärtusest ning neljandiku ekspordist. Valmistoitu tootvate ettevõtete toodangu osakaal toiduainetööstuses on aasta- aastalt kasvanud. Kui 2010. aastal andsid nad ~9% kogu toiduainetööstuse toodangust, siis 2016. aastal oli osatähtsus suurenenud 15%ni. Samuti annavad nad olulise panuse tööhõivesse (2484 tööga hõivatut).

Keskmiselt tegutseb Eestis 90-100 valmistoitu tootvat ettevõtet (juriidilisi isikuid). Vaatamata suurele ettevõtete arvule annavad neli suuremat tööstust ~60% valmistoitu tootvate tööstuste müügitulust. Suurima osakaaluga on suhkrust kondiitritoodete ja maitseainete tootmisega tegelevad ettevõtted. Suurusgrupiti (tööga hõivatud isikute⁷ arvu järgi) oli kõige enam alla 10 töötajaga mikroettevõtteid, mis moodustavad peaaegu 80% kogu ettevõtete arvust.

SA lühiajastatistika andmetel toodeti 2016. aasta valmistoitu tootvate ettevõtete poolt kokku ~215 mln euro eest toodangut, millest pool eksporditakse. Valmistoit moodustas 15,3% toiduainetööstuse ning 2,3% töötleva tööstuse toodangust.

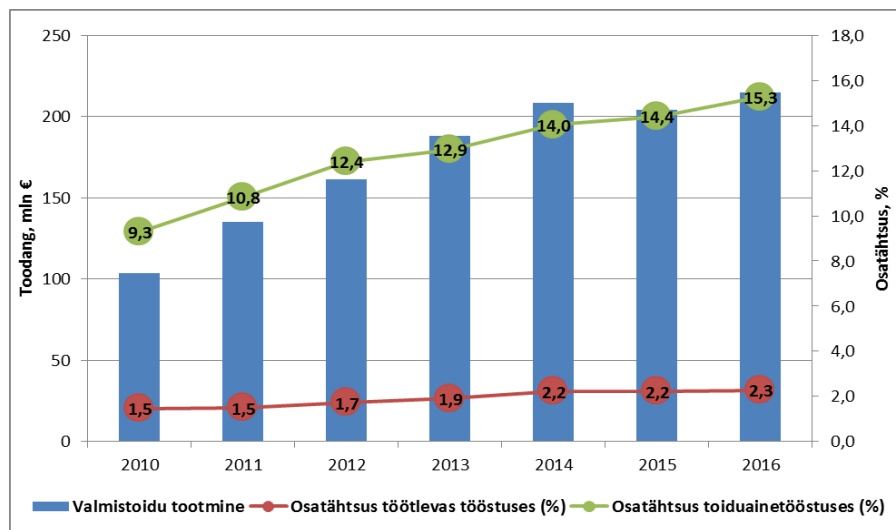
⁴ Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator

⁵ Salatid, võileivad, pannkoogid jne

⁶ Laste piimasegud, dieet- ja diabeetikute toidud, gluteenivabad toidud jne

⁷ Kõik ettevõttes töötavad isikud, olenemata töönädala pikkusest

Joonis 1. Valmistoitutootvate ettevõtete toodang (mln €), osatähtsus töötlevas ja toiduainetööstuses (%)

Allikas: SA, MEM arvutused

Majandusnäitajad

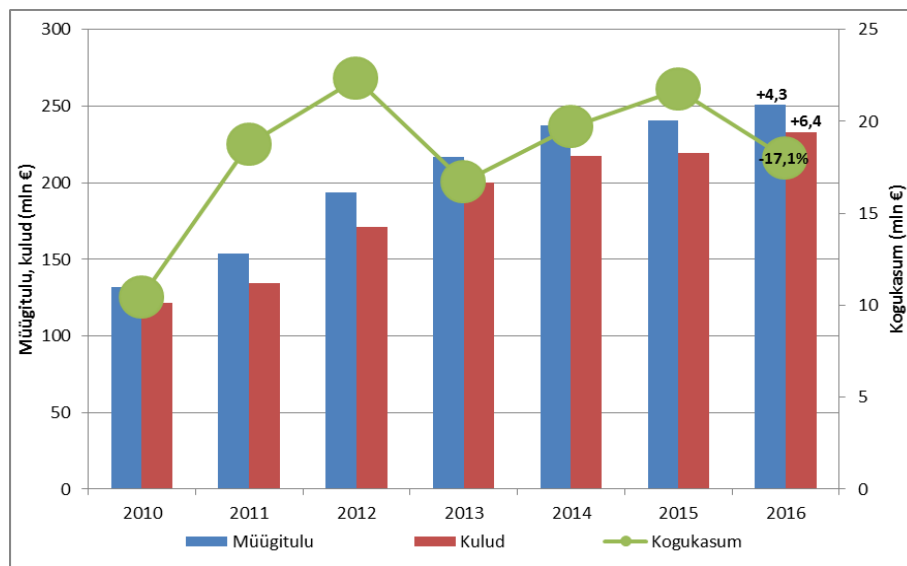
Suurenes toodangu müük koduturul ja samaaegselt kasvas ka välisnõudlus. Nõudluse kasvu tulemusel suurenes müügitulu 4,3%. Ettevõtete 2016. aasta **müügitulu** oli 251,2 mln eurot. Müügitulu kasvas kiiremini kui toodangu maht, samal ajal varud vähenesid, mis näitab, et osa müügitulust tulenes varude realiseerimisest. Sisetarbimise kasvu toetas nii kiire palgakasv kui ka suhteliselt madal töötuse tase. Euroopa Liidu (EL) majandusolukorra tugevnemine toetas ekspordi kasvu. Eksport kasvas eelkõige suurenemisest euroala riikidesse (+16,5%), mis näitab meie oluliste kaubanduspartnerite – Soome, Läti, Leedu – majanduse elavnemist. Valmistoitutootvate ettevõtete müügitulu moodustas 2016. aastal 14,3% toiduaine- ning 2,2% töötleva tööstuse müügitulust.

Valmistoitutootvate ettevõtete 2016. aasta **kulud** olid 233,2 mln eurot, mida oli 6,4% enam kui eelneval aastal. Kulude kasvu võis kiirendada nii tooraine kui ka muude sisendite hinnatõus. Näiteks kakao, mis on kondiitritööstuste oluline tooraine, hind on tõusnud juba viis aastat järjest. Tänapäevaks on kakaoubade hinnakasv pidurdunud. Rahvusvaheline Kaokaoorganisatsioon ICCO prognoosib 2016./17 saagiaastaks 15%st toodangu kasvu, mis muudab pakkumise ja nõudluse vahekorda. Suurenenud pakkumine avaldab survet hindadele, mille tulemusel võivad need hakata taas langema. Samas tööjõukulud, mis moodustavad peaaegu viiendiku kuludest, vähenesid 2,8%. Tööjõukulu vähenemine ei peegelda pelgalt tootlikkuse kasvu vaid tööhõive vähenemist. Valmistoitutootvate ettevõtete kulud moodustasid 13,9% toiduaine- ning 2,1% töötleva tööstuse kuludest.

Nii nagu toiduainetööstuses tervikuna, vähenes ka valmistoitutootvate ettevõtete kasum. Sisendite hinnatõusust tulenev kulude kasv oli kiirem kui müügitulu suurenemine. 2016. aastal oli valmistoitutootvate ettevõtete **kogukasum** 18,0 mln eurot ehk 17,1% väiksem kui eelmisel aastal

samal ajal. Valmistoitu tootvate ettevõtete kogukasum moodustas 22,9% toiduaine- ning 4,7% töötleva tööstuse kogukasumist.

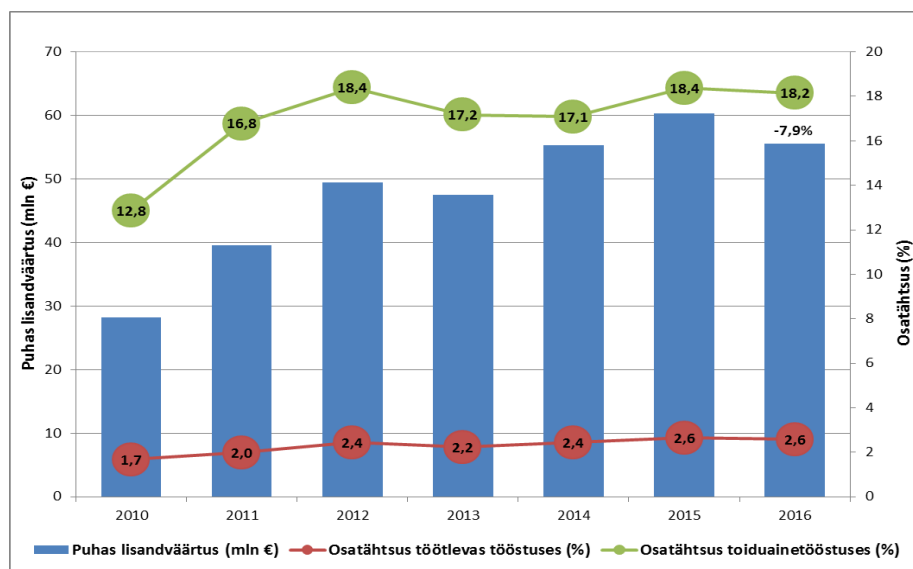
Joonis 2. Valmistoitu tootvate ettevõtete müügitulu, kulud, kogukasum (mln €)

Allikas: SA

Kulude kiire kasvu tulemusel ettevõtete poolt loodud lisandväärtus vähenes. Esialgsetel andmetel loodi valmistoitu tootvates ettevõtetes 2016. aastal **puhast lisandväärtust** 55,5 mln eurot, mida oli 7,9% vähem võrreldes eelneva aastaga. Valmistoitu tootvad ettevõtted annavad 18,2% toiduaine- ning 2,6% töötleva tööstuse lisandväärtusest.

Joonis 3. Valmistoitu tootvates ettevõtetes loodud puhas lisandväärtus (mln €), osatähtsus töötlevas ja toiduainetööstuses (%)

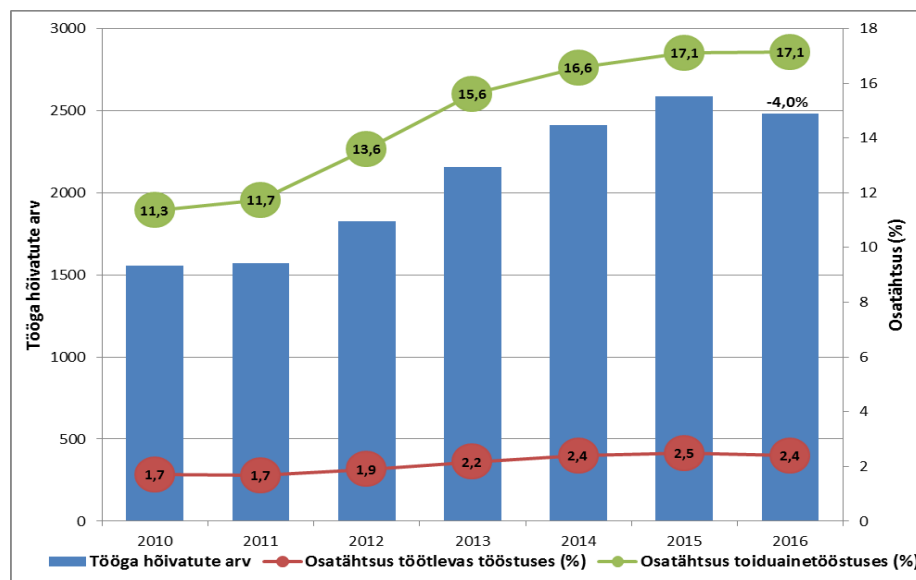

Allikas: SA

Valmistoitu tootvates ettevõtetes tegutseb keskmiselt 17,1% toiduainetööstuses ning 2,4% töötlevas tööstuses **hõivatud inimestest**. SA andmetel oli 2016. aastal valmistoitu tootvates

ettevõtetes tööga hõivatud keskmiselt 2484 inimest. Aastases võrdluses vähenes hõive 105 inimese võrra (-4,0%).

Joonis 4. Tööga hõivatute arv valmistoitu tootvates ettevõtetes, osatähtsus toiduaine- ja töötlevas tööstuses (%)

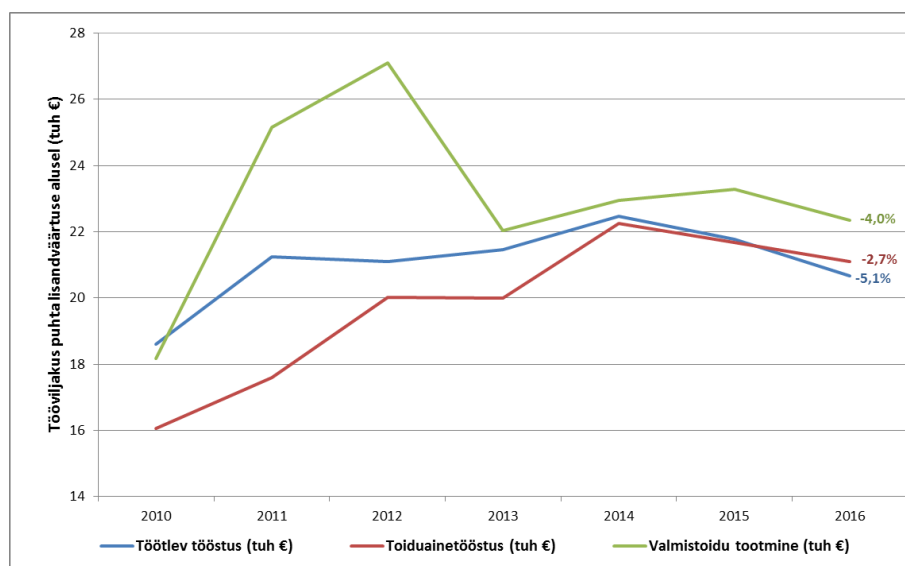

Allikas: SA

Valmistoitu valmistavad ettevõtted ei suutnud oma efektiivsust kasvatada. Valmistoitu tootvates ettevõtetes loodi 2016. aastal 22,3 tuhat lisandväärtust töötaja kohta ehk 4,0% vähem võrreldes eelmise aastaga. Vaatamata **tööviljakuse** langusele tunnitootlikkus⁸ kasvas 2,3% eelneva aastaga võrreldes, mis näitab, et vähenenud töötundide arvuga suudeti rohkem lisandväärtust luua. Kuigi tööviljakus langes, jäi see ikka kõrgemaks kui toiduaine- ja töötleva tööstuse tegevusalade keskmine.

⁸ Lisandväärtus / töötatud tundide arv

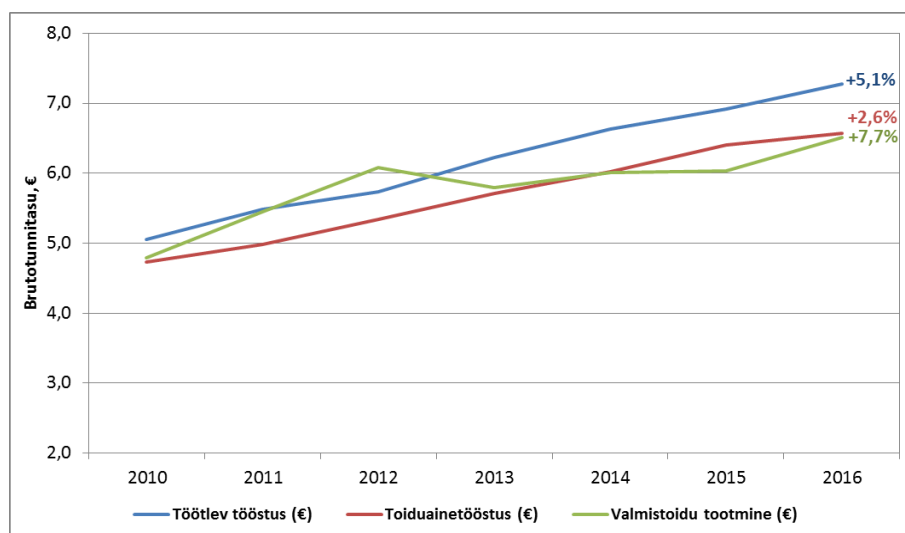
Joonis 5. Töövõljalikus puhta lisandväärtuse alusel (tuh €)

Allikas: SA, MEM arvutused

Suhteliselt madala töötuse määra tõttu püsib palgasurve. Valmistoitua tootvate ettevõtete 2016. aasta keskmine brutotunnitasu⁹ oli 6,5 eurot, mida oli 7,7% rohkem kui eelneval aastal, kasvades oluliselt kiiremini kui toidu- ja töötleva tööstuse tegevusalade keskmine. Üheks tunnitasu kasvukiirust mõjutavaks teguriks oli ka jaanuaris tõusnud miinimumpalk. Valmistoitua tootvate ettevõtete keskmine brutotunnitasu oli toiduainetööstuse tegevusalade keskmisel tasemel, kuid jäi 7% töötleva tööstuse keskmisest madalamaks.

Joonis 6. Keskmine brutotunnitasu (€)

Allikas: SA, MEM arvutused

⁹ Brutotunnitasu = palgakulu / töötatud tunnid

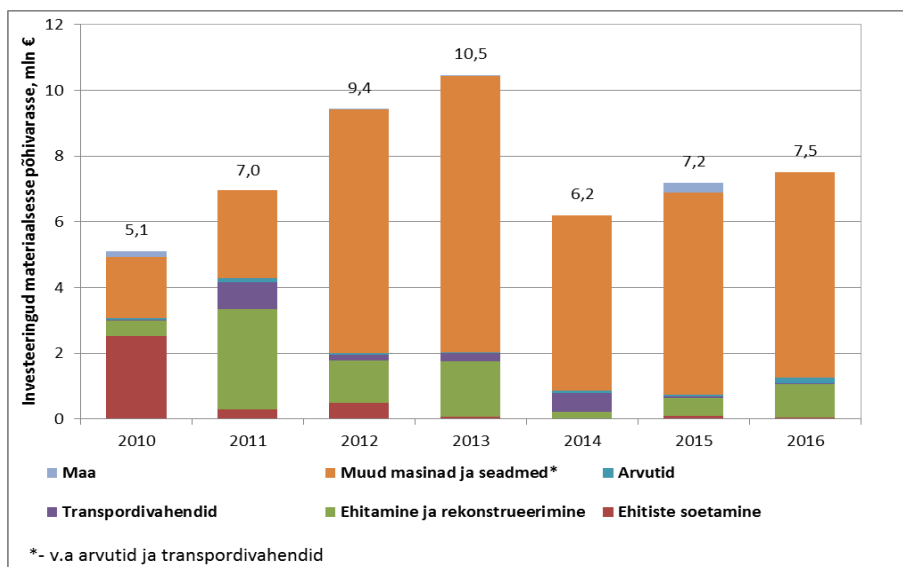
Investeeringud

Ettevõtete investeeringud hakkasid suurenema juba 2015. aastal ning 2016. aastal kasv jätkus. Valmistoitutootvad ettevõtted investeerisid materiaalsesse põhivarasse 2016. aastal 7,5 mln eurot, mida oli 4,3% (+ 300 tuh €) rohkem kui eelmisel aastal.

Eesti turu väiksuse tõttu oleme sõltuvad välisnõudlusest ja sellest tulenevalt on kindlasti üheks investeeringuotsuseid mõjutavaks teguriks üldine maailmamajanduse olukord. Vaatamata ebakindlale maailma poliitilisele olukorrale on Eurostati andmetel ELi majandusindikaatorid tugevnenud, mis väljendus tööstustoodangu kasvus ja töötuse vähenemises. Soodsast väliskeskkonnast tulenev ettevõtjate majanduskindluse kasv, pankade madalad laenuintressid ning samuti EL finantsperioodi 2014-2020 toetusmeetmete kasutamine – tegurid, mis olid heaks eelduseks investeerimisaktiivsuse kasvule.

Eesti suurim magusatootja AS Kalev investeeris ligi miljon eurot uutesse pakkemasinatesse, mis võimaldavad tootedisaini mitmekesistada. Uute pakendite kasutamisega pikeneb ka toodete säilivusaeg. Sektori üks olulisem eksportöör – Salutaguse Pärmitehas AS, on alustanud uue pakke- ja laohoone ehitamist. Investeeringu kogumaksumus on ligi 3 mln eurot ning see loob eeldused kolmekümne uue töökohta tekkele.

Joonis 7. Valmistoitutootvate ettevõtete investeeringud materiaalsesse põhivarasse (tuh €)

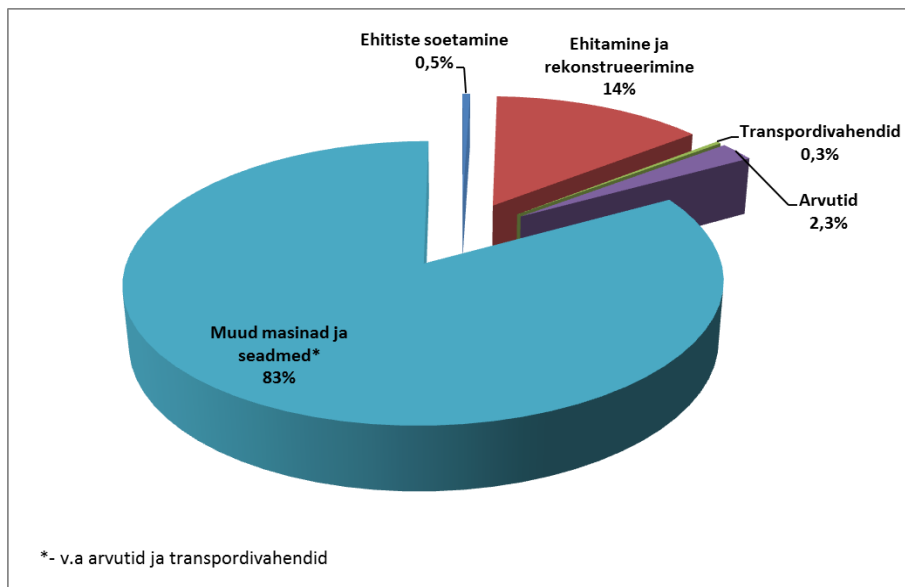

Allikas: SA

Kõige rohkem investeeriti muudesse masinatesse ja seadmetesse (va arvutid ja transpordivahendid), kokku 6,2 mln euro väärtuses, mis moodustas kogu materiaalsesse põhivarasse tehtud investeeringutest 83,1%. Seega investeerisid ettevõtted eelkõige potentsiaalse efektiivsuse kasvu. Tootlikkuse parandamiseks on väga oluline jätkuvalt investeerida masinate ja seadmete uuendamisse. Vähem investeeriti ehitamisse ja rekonstrueerimisse (1 032 tuh €), arvutitesse (173 tuh €), ehitiste soetamisse (37 tuh €) ning transpordivahenditesse (24 tuh €). Maasse 2016. aastal ei investeeritud.

Põhivara liigiti suurenesid eelmise aastaga võrreldes investeeringud muudesse masinatesse ja seadmetesse, ehitamisse ja rekonstrueerimisse, arvutitesse. Vähenesid ehitiste soetamisse, maasse, ning transpordivahenditesse tehtud investeeringud.

Joonis 8. Investeeringute jaotumine valmistoitute tootvates ettevõtetes 2016. aastal (%)

Allikas: SA

Kaubandus

Esialgsetel andmetel eksportisid valmistoitute tootvad ettevõtted 2016. aastal ~110 mln euro eest toodangut ehk 6% rohkem kui eelneval aastal. Eksport kasvas eelkõige eurotsooni riikidesse, mis annab alust arvata, et kasvu soodustas Eesti jaoks oluliste kaubanduspartnerite majandusolukorra paranemine. Kõige enam eksporditakse kastmeid, pärmes, šokolaadi ja suhkrukondiitritooteid. Valmistoitute tootvate ettevõtete eksport moodustas vaadeldaval perioodil 24% toiduaine- ning ~2% töötleva tööstuse toodangu väljaveost.

Tabel 1. Valmistoitu tootvate ettevõtete koondandmed

Näitaja	2015	2016	Muutus (%)
Positsioon majanduses			
Toodangu väärtus, mln €	204,0	215,1	+5,4
Valmistoitu tootvate ettevõtete toodangu osatähtsus (%)			
... toiduainetööstuses	2,2	2,3	+0,1 pp
... töötlevas tööstuses	14,4	15,3	+0,9 pp
Majandustegevuse näitajad**			
Müügitulu, mln €	240,8	251,2	+4,3
Kulud, mln €	219,0	233,2	+6,5
Kogukasum, mln €	21,7	18,00	-17,1
Puhas lisandväärtus, mln €	60,3	55,5	-7,9
Valmistoitu tootvate ettevõtete lisandväärtuse osakaal (%)			
... toiduainetööstuses	18,4	18,2	-0,2 pp
... töötlevas tööstuses	2,6	2,6	-
Tööviljakus lisandväärtuse alusel, tuh €	23,3	22,3	-4,2
Tööga hõivatute arv valmistoitu tootvates ettevõtetes	2588	2484	-4,0
Keskmine brutotunnitasu, €	6,0	6,5	+7,7
Investeeringud			
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse, tuh €	7,19	7,5	+4,3
... ehitiste soetamine	0,09	0,04	-57,0
... ehitamine ja rekonstrueerimine	0,55	1,03	+86,6
... transpordivahendid	0,05	0,02	-55,2
... arvutid	0,06	0,17	+200
... muud masinad ja seadmed	6,15	6,24	+1,4
... maa	0,29	-	-100
pp	- protsendipunkti		
	- suurenenud		
	- vähenenud		

Tabel 2. Valmistoitute tootvate ettevõtete põhinäitajate aegrida

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ettevõtete arv (juriidilised isikud)	77	61	84	95	94	90	115	...
Keskmine tööga hõivatud isikute arv	1060	1340	1395	1548	1451	1773	1558	1562	1628	1553	1571	1826	2155	2410	2588	2484
Kogukasum, mln €	...	3,0	2,7	2,8	5,4	2,0	6,6	4,8	12,4	10,4	18,8	22,3	16,7	19,7	21,7	18,0
Puhas lisandväärtus, mln €	...	11,5	12,8	14,6	17,8	17,8	21,5	22,0	31,1	28,2	39,5	49,5	47,5	55,3	60,3	55,5
Töövõljalikus puhta lisandväärtuse alusel, tuh €	...	8,6	9,2	9,4	12,3	10,0	13,8	14,1	19,1	18,2	25,2	27,1	22,0	22,9	23,3	22,3
Müügitulu, mln €	58,5	63,3	75,5	96,0	81,3	98,3	101,1	122,3	136,7	131,8	153,4	193,4	216,9	237,4	240,8	2551,2
Kulud kokku, mln €	...	60,3	72,7	93,2	76,0	96,3	94,5	117,5	124,2	121,4	134,7	171,1	200,2	217,7	219,0	233,2
Tööjõukulud, mln €	6,9	8,6	10,1	11,8	12,4	15,8	14,8	17,2	18,7	17,8	20,8	27,2	30,8	35,6	38,6	27,5
Toodang, mln €	111,7	103,5	135,4	161,5	188,2	208,7	204,0	215,1
Eksport, mln €	49,0	46,9	54,8	76,0	86,3	108,9	103,3	109,8